

Gribam zināt!

Vienkārši par aktuālo Eiropas Savienībā

Eiropas nākotne un ilgtermiņa mērķi. Kādi ir potenciālie riski un vai esam no tiem pasargāti?

Eiropas Savienība (ES) ir viens no pasaules ietekmīgākajiem politiskajiem un ekonomiskajiem blokiem, kas apvieno 27 dalībvalstis, cenšoties veicināt stabilitāti un labklājību tās iekšienē un ārēnē. Īpaši aktuāli tas kļuvis šobrīd, kad visapkārt valda nestabila politiskā situācija, – Krievija ir iebrukusi Ukrainā, kā arī attīstās karadarbība un terorisma draudi ārpus ES. Turklāt pasaulē ienāk jaunas tehnoloģijas, tostarp mākslīgais intelekts, kas liek aizdomāties par drošību internetā. Visam pa vidu jābūt arī konkurētspējīgiem ar Ķīnas un ASV piedāvājumu, jāstiprina vietējais tirgus un lērums citu sabiedrību ietekmējošu aktualitāšu.

Neizbēgami kā prioritāte izvirzās ārējo robežu aizsardzība. Vai varam justies droši ES, kādi ir tās ilgtermiņa mērķi un kur smelties patiesu informāciju ikdienas labklājībai? Uz šiem jautājumiem *Auseklis* atbildēja Eiropas Parlamenta (EP) deputāti Ivars Ijabs (*Renew Europe*) un Mārtiņš Staķis (*Zaļo un Eiropas Brīvās apvienības grupa*).

– Mediju telpā izskan bažas par ES stabilitāti. Kādu redzat bloka nākotni?

Ivars Ijabs: – Šobrīd atrodamies sarežģītā situācijā – mums joprojām jāpie-lāgojas situācijai pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā saistībā ar atteikšanos no Krievijas resursiem un savas aizsardzības stiprināšanu. Joprojām spēkā ir arī zaļā kursa mērķi, kas pārejas procesā uz maksimāli atjaunojamiem energoresursiem un aprītes ekonomiku prasa dažādus ieguldījumus. Globālajā telpā Eiropa šobrīd stipri atpaliek no ASV un Ķīnas ekonomiski, zinātnes izaugsmē, inovācijās un tehnoloģiju attīstībā. Vienlaikus jāuzsver, ka šaubas par Eiropas stabilitāti ir pārspīlētas. Tieši pēdējos gados Eiropa ir spējusi parādīt vienotību, izrādot atbalstu Ukrainai un nosakot sankcijas Krievijai, kā arī vienojoties par kopīgiem aizsardzības iepirkumiem un ieguldījumiem dalībvalstu aizsardzības industrijā. Tuvākajos gados būtu jātiek galā ar birokrātiju, jāmaina domāšana attiecībā uz ieguldījumiem zinātnē un inovācijās, lai varētu sacensties ar globālajiem konkurentiem, atrast efektīvus un pieejamus ārstēšanas veidus onkoloģiskajām un citām nāvējošām slimībām.

Mārtiņš Staķis: – ES ir stabila, vienlaikus tai jābūt lemtspējīgai, kā arī tādai, kas stingri pastāv par savām vērtībām – brīvību, demokrātiju un cilvēka cieņu. Turpināsies Krievijas mēģinājumi sašķelt dalībvalstis un pārbaudīt to noturību. Krievijas ierocis ir bailes un centieni iebiedēt Rietumvalstu iedzīvotājus un lēmumu pieņēmējus, radot nedrošības sajūtu un haosu. Tāpat alkātība. Tāpēc notiek politiku un viedokļu līderu uzpirkšana. Arī Latvijā redzam politiskos spēkus, kas ir gatavi pamieram Ukrainā uz Putina noteikumiem, lai tikai varētu atsākt biznesu ar Krieviju un šeit atkal masveidā ieplūstu tās nauda. ES un NATO reakcijai jābūt izlēmīgai. Tas nozīmē stingrākas sankcijas, kas rada reālu apdraudējumu Krievijas ekonomikai un režīmam. Un skaidra uzvaras formula Ukrainā.

– Kādi ir ilgtermiņa mērķi, un kā lai-ka gaitā tie ir mainījušies?

I. Ijabs: – Eiropa veidojusies kā miera aliansē, tomēr pēdējo gadu laikā mums nācies domāt par savām aizsardzības spējām, jo nezinām, ko varam sagaidīt no Putina Krievijas. Esam arī sapratuši, ka nevajadzētu tikai palauties uz NATO un ir jāveic ie-

guldījumi pašu aizsardzības industrijās, lai varētu ražot un nodrošināt sevi ar ieročiem un citiem militārajiem produktiem. Līdz ar tehnoloģiju attīstību un mākslīgā intelekta ienākšanu pasaulē esam spiesti domāt par ieguldījumiem zinātnē, lai stiprinātu savu konkurētspēju globāli. Tas pārklājas ar zaļā kursa mērķiem līdz 2050. gadam panākt siltumnīcefekta gāzu emisiju nulles līmeni, padarot Eiropu par pirmo klimatneitrālo kontinentu pasaulē.

M. Staķis: – Sākotnēji ES bija vairāk uz ekonomiku vērsta savienība, vēlāk aizvien spēcīgāka kļuva arī sadarbība politiskajā jomā. Un tagad ir laiks stiprināt sadarbību drošības un aizsardzības jautājumos. ES aizsardzības izdevumi ir otrie lielākie pēc ASV. Tāpēc problēma nav naudā, bet gan tajā, ka Eiropai joprojām neveicas ar savstarpējo sadarbību, kopīgiem iepirkumiem, savas militārās industrijas attīstību. Tam visam ir jāmainās. ES no starta līnijas bieži izkustas kā pēdējie, bet, kad kustība ir sākta, no uzņemtā kursa nekas vairs nevar novirzīt. Ticu, ka līdzīgi būs ar aizsardzību.

– Kādas ir iespējamās paplašināšanās prognozes?

I. Ijabs: – Tās atkarīgas no dažādiem grūti prognozējamajiem faktoriem – politiskās gribas, reformu procesa kandidātvalstīs un ekonomiskās situācijas. Īstermiņā iespējama sarunu atsākšana ar Ziemeļmaķedoniju un Albāniju, ja Francija un citas skeptiskās dalībvalstis mainīs savu nostāju. Vidējā termiņā varētu pievienoties Serbijai un Melnkalne – iespējams, jau līdz 2030. gadam. Arī Ukraina, Moldova un Gruzija par spīti notiekošajam karam, politiskajai nestabilitātei, Kremļa ietekmei un citām grūtībām mērķtiecīgi turpina savu ceļu uz ES. Manuprāt, tas ir tuvāko gadu jautājums.

M. Staķis: – Melnkalne un Albānija tam ir vistuvāk. Vienlaikus bija ļoti svarīgs lēmums sākt paplašināšanās sarunas ar Ukrainu un Moldovu, kuru tuvināšanos ES ļoti nevēlas Krievija. Šīs valstis veikušas milzīgas reformas ļoti grūtos apstākļos, un Latvijas pienākums ir atbalstīt to ceļu.

– Kāda ir *brexī* un kara Ukrainā ietekme?

I. Ijabs: – Notikumi ir bijuši izaicinājumi ES vienotībai, spējai ātri reaģēt un pārfokusēties. *Brexī* radīja politisku nestabilitāti, veicinot diskusijas par savienības nākotni un nepieciešamajām reformām. Tā tomēr bija pirmā reize, kad kāda valsts izstājās no ES, radot precedentu citām dalībvalstīm. Krievijas agresija Ukrainā mainījusi attieksmi pret aizsardzību, par ko iepriekš ilgu laiku miera aliansē nelikāmies ne zinīs, tādēļ esam pārāk paļāvušies uz NATO. Mums praktiski nav savas aizsardzības industrijas, ko dalībvalstis cenšas atdzīvīt.

Ivars Ijabs

M. Staķis: – Pie uzskatītajiem faktoriem noteikti var minēt Donalda Trampa otro ievēlēšanu ASV prezidenta amatā. Tramps nupat tiešiem vārdiem pateica to pašu, ko 2016. gadā. No viņa puses vairs nebūs nekādas atkāpes – vai nu Eiropa sāk maksāt savus rēķinus, proti, ievērojami palielina investīcijas aizsardzībā, vai viņš apsver ASV attālināšanos no NATO. Ja 2016. gadā tas bija modinātājpulksteņa zvans, tad tagad tā ir tik skaļa trauksmes sirēna, ka to nedzirdēt būtu aplami. Nav cita ceļa kā Eiropai kļūt pašpietiekamai aizsardzības jomā.

– Kādi ir iespējamie riski attiecībā uz kibernetdrošību, hibriddraudiem audiovizuālajā telpā, migrāciju un kara draudiem?

I. Ijabs: – Mākslīgais intelekts nepārtraukti turpina attīstīties. Tas ir viens no iemesliem, kāpēc pieņemts Mākslīgā intelekta likums, kas sociālo tīklu milžiem (*Facebook*, *X*, *Instagram*) liek domāt, piemēram, par dezinformējošas informācijas ierobežošanu savās platformās, mudina pazīt dziļviltojumus (*deepfakes*), ar kuriem var falsificēt ikviena cilvēka sacīto. 2022. gada decembrī ES stājās spēkā NIS2 direktīva, kas pieprasa visā Eiropā vienādu paaugstinātu kibernetdrošības standartu dalībvalstu kritiskajām infrastruktūrām. Kamēr turpināsim dažādos veidos atbalstīt Ukrainu, mieru Eiropā noturēsim. Attiecībā uz migrāciju jāatzīst, ka līdz šim Eiropa ir diezgan viesmīlīgi uzņēmusi cilvēkus no citām valstīm. Tomēr izskatās, ka tuvākajā laikā nāksies to mainīt, jo, pastiprinoties dažādiem teroraktu draudiem, redzami krietni trūkumi ieeļotāju kontroles sistēmā.

M. Staķis: – Latvijai un citām NATO valstīm pašlaik nedraud tiešs konvencionāls Krievijas uzbrukums. Vienlaikus Putins mēģinās pārbaudīt NATO un arī ES noturību, veicot nekonvencionālus vai asimetriskus uzbrukumus, testējot spēju šos draudus sajaut un reaģēt. Tie ir uzbrukumi kritiskajai infrastruktūrai, robežām, mēģinājumi paralizēt kibertelpu un tamlīdzīgi. Tas viss notiek jau tagad. Šādos gadījumos gan ES, gan NATO jāatbild vienoti un izlēmīgi un arī jāsauc lietas īstajos vārdos – par uzbrukumiem vai valsts īstenotu terorismu. Daudzi politiķi turpina lietot abstraktus terminus, piemēram, *hibriddraudi*, lai attaisnotu savu nekā nedarīšanu un ne-reaģēšanu.

– Kas jāzina un jāņem vērā iedzīvotājiem, lai sevi aizsargātu? Kā dažādās sociālajās grupās notiek iedzīvotāju izglītošana un informēšana?

I. Ijabs: – Vispirms būtu vērts padomāt par savu datu privātumu, iepazīties ar vispārīgās datu aizsardzības regulas noteikumiem. Attiecībā uz drošību valstī cilvēkiem nevajadzētu pārāk satraukties, tomēr ir lietderīgi sakārtot Aizsardzības ministrijas ieteikto 72 stundu somu ārkārtas gadījumiem. Iesakam padomāt par iespēju dienēt Nacionālajos bruņotajos spēkos. Vietnē *klustikaravirs.lv* ir aprakstīti veidi, kā to iespējams darīt. Pats esmu izgājis rezervistu apmācību, kur guvu noderīgas zināšanas par paš aizsardzību, arī jaunus draugus. Jauniešiem populārs ir *Erasmus* un *Erasmus+*, ar kur starpniecību var doties studēt ārpus Latvijas un piedalīties dažādos izglītojošos projektos. Viņiem iesaku ielūkoties mājaslapā *youth.europa.eu*, kurā pieejama informācija par pasākumiem, projektiem, prakses un brīvprātīgā darba iespējām visā ES. Senioriem ir dažādas izglītības programmas, piemēram, kursi paš-

Mārtiņš Staķis

valdībās. Ikvienam iedzīvotājam pieejams portāls *Europe.eu*, kas nodrošina plašu informāciju par tiesībām, ES politiku, iespējamajiem pakalpojumiem un finansējumu dažādām iedzīvotāju grupām. Arī nacionālie plašsaziņas līdzekļi – *LSM*, Latvijas Radio un Latvijas Televīzija – ir uzticami avoti.

M. Staķis: – Ne tikai armijai jābūt gatavotai krīzēm, bet visiem ES iedzīvotājiem. Ja Latvijā par iedzīvotāju gatavības kultūru runājam jau vismaz no 2020. gada, kad Saeima apstiprināja koncepciju par visaptverošo valsts aizsardzību, tad ES kopumā šāda koncepta faktiski nav. Esmu tā sauktais ēnu ziņotājs EP ziņojumā par ES drošību, kurā esmu aicinājis iekļaut arī gatavības kultūras sabiedrībā nostiprināšanu.

EP deputāti dosies uz Somiju, no kuras visaptverošās valsts aizsardzības konceptu pārņēma arī Latvija. Tieši somi pēc Ziemas kara nepārtraukti gatavojušies savas valsts aizsardzībai – ne tikai bruņoto spēku, bet arī iedzīvotāju līmenī. No viņiem varam daudz mācīties.

Krīzes ir atšķirīgas, un ES iedzīvotājiem jāzina, kā rīkoties jebkādā krīzē, vai tā būtu dabas katastrofa, enerģētikas infrastruktūras bojājumi, informatīvs uzbrukums, kibertelpas paralizēšana vai reāla kara situācija. Pašlaik Aizsardzības ministrijas rokasgrāmatai par gatavību krīzes pirmajām 72 stundām ir izdots papildinājums par to, kā rīkoties reāla kara situācijā. Aicinu doties uz mājaslapu *sargs.lv* un iepazīties ar šiem padomiem, kas neprasa daudz laika. Izdrukāt šos bukletus un turēt mājās. Nākotnē šīs rokasgrāmatas drukātā veidā būtu jāizpilda bibliotēkās un varbūt arī jāsūta iedzīvotājiem pa pastu. Iespējams arī stāties Zemessardzē vai iziet rezervistu apmācību. Tā būs gatavi krīzei, pirms tā sākusies.

Skaidrs, ka ES saskaras ar vairākiem izaicinājumiem saistībā ar drošību, īpaši ar Krievijas attīstīto karadarbību Ukrainā, bet turpina saglabāt stabilitāti un vienotību. Būtiski ir risināt globālās konkurētspējas izaicinājumus attiecībā uz inovācijām, zinātni un tehnoloģiju attīstību. Pārmaiņas notiek arī klimatneitralitātes un resursu pārorientācijas jomā, kas pieprasa ilgtermiņa ieguldījumus un politisko izlēmību. Globālajā arēnā atpaukamies no ASV un Ķīnas, bet zaļais kurss, tehnoloģiju attīstība un aizsardzības spēju stiprināšana ir prioritātes, kas to varētu mainīt. Politiskā situācija pasaulē veicinājusi vairākas reformas, kas mūsu ikdienai tikai turpinās ietekmēt (piemēram, *brexī* un Donalda Trampa ievēlēšana par ASV prezidentu). Paplašināšanās iespējas ir atkarīgas ne tikai no kandidātvalstu progresiem, bet tuvākajos gados iespējamā paplašināšanās ietver Balkānu un Austrumeiropas valstis. Jāveicina sabiedrības gatavība krīzes situācijām, uzsvērot informētību par drošības pasākumiem, datu privātumu un iespējām aktīvi iesaistīties valsts aizsardzībā. Nākotnes risinājumi prasa efektīvāku birokrātiju, kopīgu resursu izmantošanu un sabiedrības mobilizēšanu, lai nostiprinātu ES kā spēcīgu un vienotu aliansi, kas spēj aizsargāt savas vērtības un iedzīvotājus.

Sagatavoja **Fanija ROMEIKO**

Publikācija tapusi sadarbībā ar Eiropas Parlamenta biroju. Par saturu atbild SIA «Izdevniecība Auseklis»

